

Péntek Imre

Fájdalom és szájalom – gúnyba, röhögésbe „csomagolva”

Tasnádi István: A magyar zombi
Ősbemutató a Hevesi Sándor Színházban

„Blondin Gáspár, a munkanélküli, depresszióba süllyedt, önmagát haszontalannak érző negyvenéves férfi (Ilyés Róbert), aki a felesége (Pap Lujza) replikáit nem éppen béketűréssel hallgatja...”

Kortárs magyar darabokkal, sőt, ősbemutatókkal nincsenek elárasztva színházaink. Pedig tehetséges szerzők ostromolják a „világot jelentő deszkákat”, és nem is sikertelenül. A „vajt” ízlésű közönség már megjegyezte Parti Nagy Lajos, Kárpáti Péter, Pozsgai Zsolt, Garaczi László, Lőrinczy Attila nevét, zalaegerszegi közönség pedig különleges helyzetben volt évekig. Bereményi Géza frissen született drámáit ősbemutatóként láthatta. Itt került színre Az arany ára, a Shakespeare királynője. S az ő nevéhez fűződik Szabó Magda világsiker arató regényének, Az ajtónak a színpadi adaptációja. Két éve Háy János Herner Ferike faterja című darabja ment – komoly érdeklődést keltve – a stúdiószínpadon, s nem oly rég, tavaly

Bereményi Laurája – III/III-as dalszínműve – került színre. A sort most Tasnádi István A magyar zombija folytatja. A fiatal, de szakmailag elismert drámaíró művét ugyancsak ősbemutatóként tűzte nagyszínpadi műsorára a színház, Bagó Bertalan rendezésében, ami kétségtelen merészszégre, kockázatvállalásra vall. A februári premier, s az azt követő előadások azonban – legalábbis a közönség reakciói alapján – igazolták az előzetes várakozásokat, a nézőtér vette, értette, lereagálta a vígjátéknak hirdetett, de sokkal inkább tragikomédiának tekinthető műből született előadás „üzeneteit”.

Mert a sokrétű „üzenetsomagot” egy rendkívül látványos, zenei betétekkel dúsított, komikus jelenetekben,

abszurd helyzetekben bővelkedő színpadi játék közvetíti. De mi is a legfőbb „üzenethordozó”, mi az a konfliktus, ami köré az előadás szerveződik? Már az első pillanatok bővelkednek meglepő effektusokban: a zenekari árokból a darab zenéjét szerző Horváth Károly reneszánsz hangulatú kompozíciója hangzik fel, miközben szemünk előtt (lassan) egy vidéki udvar bontakozik ki, a házak falán a mindennapi élet szerszámaival. Kasza, kapa, vasvilla, stb. S persze, a tyúkok sem hiányozhatnak. Középen egy budi, a háttérben terebélyes díófa. A téglára állított, talán bontásra váró Zsiguli egészsíti ki a képet. A finom, érzékeny muzsika és a naturalista környezet kontrasztja már is felcsiholja az érdeklődést. A főhős is csakhamar előke-rül: Blondin Gáspár, a munkanélküli, depresszióba süllyedt, önmagát haszontalannak érző negyvenéves férfi (Ilyés Róbert), aki a felesége (Pap Lujza) replikáit nem éppen béketűrősen hallgatja. A tévépszicho- és szexológusokon edzett neje akarja oldani a köztük felmerült problémákat. Gáspár csábító ajánlatai, közeledése, kedveskedése ellenére sem enyhül meg, s egy könnyelmű pillanatban azzal fenyegetőzik, hogy felakasztja magát (a különben igen dekoratív) fa ágára. Futó ötletnek tűnik, amelyhez Blondin kezdetben szeszélyből ragaszkodik, hogy magára vonja a figyelmet. Az anyósát (Ecsedi Erzsébet), a szomszédét (Kiss Ernő), a polgármesterét (Szakács László). De aztán komolyra fordul a dolog. Elmeséli a polgármester Ferinek, hogy „szörfözgetve a tévén” egy ismeretlen csatornán vele incselkedő, kis táncosnőt látott, „jelenést” a Coppélia című balettből. A titokzatos „adást” mind a ketten megértik... Az ellehetetlenített, adósságokkal küszködő falu érdekében éhségstrájkoló polgármester azonnal felismeri: ha Gáspár öngyilkosságából sikerül a média segítségével közügyet fabrikálni, nyertek. Búcsúlevelében írhatná, hogy az elvégzett munkához és a költségekhez képest kevés a „vágósertés felvásárlási ára”. S van még egy érve: a „haszontalan” élet helyett vár még rá „egy utolsó nagy szerep”. S Gáspár – mint akinek ügy is mindegy – hajlik a rábeszélésre. Az alkuban benne foglaltatnak az özvegynek biztosított kedvezmények, ingyen disznó, stb. Aztán, mintegy a dolgot megpecsételve, hirtelen előlibbennek a kis balett tündérek, mint később megtudjuk: halálszimbólumok. S ettől kezdve, ha komolyra, „halál közelire” fordul a cselekmény, a kis fehér ruhás leánykák eljárják a túlpartra csábító táncukat. Ezek a bájos költői betétek, jelzések (nyilván csak Gáspár látja őket), nagyban enyhítik a darab olykor alpári naturalizmusát. De ami fontos: a kis közösség mind erőteljesebben kezdi meggyőzni a vonakodó embert, szánja rá magát a végső lépésre. A tévé is felfigyel az esetre: s rögtön kivonul a stáb. Mert kezdetben túszejtésnek tűnik a hírek alapján az eset. Amikor tisztázódik, hogy öngyilkosságról van szó, jön a pszichológus, dr. Juhos (Szegezdi Róbert). Természetesen már egy tévéstábbal. Aztán megindul a lávina: Gáspár öngyilkosságához mind több érdeklődők fűződnek. A hír hallatán felbukkan Bicke B. László, a költő (Farkas

Ignác), aki egyesületük mártírjává kívánja avatni. Tigris Nikinek (Tánczos Adrienne), a nem túl sikeres popénekesnőnek jól jönne egy újabb botrány: ha Blondin reménytelen szerelmében, miatta követ el öngyilkosságot, máris övé a bulvársajtó cimoldala, s az újabb cd-re is rögtön akadnak szponzorok. A pszichológus, dr. Juhos adósságaitól szeretne szabadulni Blondin – helyette betonba öntött – hullája lefilmezésével. S végül megjelenik Pál, a showman (Gábor László), aki műsorának nézettségét akarja feltornászni a csillagos egzekbe az öngyilkosság helyszíni közvetítésével, show-eseményé avatásával. Igaz, nem ingyen kéri a gyászos mutatóványt, komoly szerződésben biztosított milliókért.

Egyszóval beindul ez a sajátos „haláltánc” – egészen a csúcsra járatott pillanatig, amikor a felkínált szűrő-vágó eszközökkel Blondinnak végre kellene hajtania a megbeszélt harakirit. De miután annyi „jó” és kellemes történet vele: meggondolja magát. Felborul(na) a gondosan megkomponált forgatókönyv. A feleség vet véget a tétovázásnak: a budiba menekülő férjét a falakon látható és a fa-

„Elmeséli a polgármester Ferinek (Szakács László), hogy „szörfözgetve a tévén” egy ismeretlen csatornán vele incselkedő, kis táncosnőt látott...”

luban begyűjtött szűrő-vágó szerszámokkal agyonszurkálja. Blondin sorsa beteljesedik. Ironikus fintor: a „Hivatalos úr” érkezik, de későn. Az uralkodó mentőakciójának híret hozza: Blondint kinevezik a csödbe jutott, de megmentett húsüzem igazgatójává. A válasz: a kiterített hullaszák. (Függöny.)

A konfliktus tehát összegezhető ennyiben: az életbe (azért) kapaszkodó Blondinnak meg kell halnia. (Természetesen a közösségért, jó célokért, a falu felemelkedéséért.)

A darab egyik rétege e körül a kérdés körül forog: lehet-e kitörni a sors (elrendelt) keretei közül? Kissé hasonló a helyzet, mint a Dürenmatt: Az öreg hölgy látogatása című darabjában. A válasz egyértelmű: nem. A másik kérdés: mire képes a média? Mekkora hatalma van? Hol a határ? Tudunk-e szabadulni tőle? Nos, ez a darab és az előadás egyik legmeghatározóbb vonulata. Kiderül (amit egyébként mindannyian tudunk), ha bizonyos érdekek úgy kívánják, a magánélet szférája sem szent. A kamerák mindenütt figyelnek, mindent felvesznek. És a botrányra, katasztrófára, szörnyűségekre éhes közvélemény étvágya kielégíthetetlen. Mi több: a ma embere önként adja oda magát ennek a médiamolochnak, aki aztán fel is falja áldozatát. (Lásd: a kedvelt valóságshow-sorozatok.) A lé-

tező realitás helyett megteremtődik a virtuális, a média által kreált valóság. Mintha valami nagy, közösségi rítus zajlana, középpontjában a kiszemelt áldozatokkal. (Am a szertartást végző papok sem érezhetik biztonságban maguk.)

A dráma szövegéből – mely időnként inkább szövegkönyvre, librettóra emlékeztet, bár vannak emelkedett, irodalmi értékkel bíró részletei is – Bagó Bertalan lendületes, mozgalmas, szinte minden percében lebillencselő előadást állított színpadra. A színészek láthatóan élvezték a karakterek és szituációk kínálta játéklehetőséget. A szövegből kicsengő mai utalásokat, „áthallásokat”. Modorosság nélkül, természetes gesztusokkal élve képesek voltak megfelelni az egyszerre naturalista és stilizált „életközeg” és játékstílus kihívásainak. A „végzet hatalmát” közvetítő négy kis balett-növendék táncának belemontálása a darabba, kifejezett bravúr. S a csehovi dramaturgia követelménye – bizonyos, a színen megjelenő kellékeknek előbb-utóbb funkciót kell kapnia – itt többszörösen megvalósul. A kasza, a vasvilla előbb a horrorisztikusan mulatságos, búcsúztató show-jelenet jelképei, majd a végső kifejtésben a feleség, Vali kezében valódi gyilkos eszközökké válnak. Talán a befejezés bizonytalanította el a nézőt. Míg a deus ex machina-ként, helikopterrel érkező Hi-

A nagy „halál-show” szerződés aláírása - Pap Lujza (*Blondinné*), Kiss Ernő (*Szomszéd Misi*), Ilyés Róbert (*Blondin*), Farkas Ignác (*Bicke B. László*), Szakács László (*Polgármester*), Ecsedi Erzsébet (*Blondin anyósa*)

vatalos úr (a helyi problémákat is érintő) „nagy hírei” (a húsüzem megmentése, Blondin igazgatóvá való kinevezése) a végletes stilizáció, az irrealitás felé viszik el a játékot, addig a pszichológus által kiterített hullaszák valamiféle naturalista szintre rántja vissza a kétségtelen felkavarró cselekménysort. Mintha két befejezése lenne a darabnak. Szerintem az egyik fölösleges.

Ilyés Róbert Blondin Gáspár szerepében nem volt könnyű helyzetben. Alkatánál fogva az erőteljes, robusztus figurák szerepkörében képes teljesen magát adni. Ám ebben az esetben éppen a visszafogottságával hatott; mély, drámai lelki folyamatokat érzékeltetett finom rezdüléseivel, suta gesztusaival – a talajt vesztett, majd végzetes döntéséhez ragaszkodó embert állítva elé. Neki, pontosabban játékának köszönhető, hogy el tudtuk fogadni a képzetelenséget – az udvari budiból egy azilum vált, menedékhely, a személyiség védőburkának jelképe. S a Valit elcsábító dr. Juhosnak adott, az együttéléssel kapcsolatos jó tanácsai a felszín alatt rejtgetett mély érzelmi kötődésről vallanak. Megrendítő pillanat, amikor a balett-táncos kislány – a másik oldal küldötte – kézen fogja a nagydarab férfit, s szeliden, de határozottan átvezeti - a fellobbanó életkedv kapaszkodóit figyelmen kívül hagyva – a kijelölt hőst a túlvilágra.

A házsártos, „túlreagáló” feleség, Vali szerepét Pap Lujza replikáival, „kitöréseivel” tudta hitelesíteni. A „szapanszagú virág” feltámadó nőiessége – megelőlegezett özvegyégében – egyszerre volt bájos és visszataszító. Szakács László Pacsik Ferenc polgármester alakítása is dicséretes; bevált és ismert színészi gesztusait fel tudta frissíteni, és a hőbortos közéleti ember csetlő-botló, fontoskodó figuráját nem csak el tudta fogadtatni, meg is tudta szeretetni. A Szomszéd Misi karakterét mintha Kiss Ernőre szabták volna; látszólag céltalan téblábolásai, esetlen ajánlközásai, bennfentes „tájékozottsága” egy nagyon is tudatos kismemberi érvényesülés körvonalait rajzolták ki. Ecsedi Erzsébet megbízhatóan „hozta” a megszokott, közhelyes, undok anyószerepet.

A „külsők” csoportja – a felvonuló tévéstáb – színes kavalkádként „uralja” színt. Az „előőr” Reszlik Hajnalka (Holecskó Orsolya) és operátora (Szabó Viktor) fiatalos lendülettel és pimaszsággal rohanják le a „témát”. A rap-együttes tagjai (Fly – Mihályi Péter; Megaboy – Bot Gábor; Speed – Szakály Aurél) képesek hangulatot teremteni, és egyúttal kifigurázni a könnyűzenei vetélkedők sztárjait. Speed komikus helyzetek sorát produkáló játéka a „felkarolt” tyúkkal jól ellenpontoszza az olykor tragikus

felhangokat. Tigris Niki szerepéből Tánczos Adrienne szinte minden „kihozott”: nem csak a siker érdekében mindenre képes „popdívá” viselkedésének végleit volt képes megjeleníteni, hanem fel tudta csillantani eltorzult jellemének, elhomályosult emberségének maradék jóságát is. A tévépszichológust, dr. Juhost Szegezdi Róbert, mint az abszolút profit állítja elé. Könnyed, rugalmas, alkalmazkodó – mégis megkövesedett cinizmusát, a szakmai rutint időnként áttöri az együtt érző megrendülés. Valival kezdett románca – mely nem akar más lenni, mint „elterelő hadművelet” – őt magát is felkavarja, érzései komolyabbak, mint szeretné. Mintha az önismerete vallana kudarcot ebben az általa felszított kapcsolatban. Két kiemelkedő alakítást kell még említeni. Az egyik Farkas Ignácé – akinek Bicke B. László költő nem szokványos, erősen karikírozott figuráját kell elfogadtatnia ebben a nem épp kultúrközegben. Sikerének titka nem csak charme-os fellépése, szinte már komikus előrelátása, hanem játékának hihetetlen kidolgozottsága, pontossága. Irodalmi mágusként a keresztretjényfejtő Blondinnal megérteti: a köznapi dimenziókon túl várja a Parnasszus, a népszerűség és halhatatlanság. S az öngyilkosságra készülő léleknek tetszik ez az új lehetőség. A show-mester, Pál, a népszerű tévésztár szerepében Gábor László remekel. Vibráló, delejes egyéniség, képes összefogni, egy látomássá szervezni a fölkinálkozó részleteket. A lehangoló produkció – modern siratóének – a rap és sláger nyelvén, a tömegkultúra sztanioljába csomagolva fogalmaz meg néhány kíméletlen és kellemetlen igazságot. (A betétdalok zenéje Szemeyei János tehetségét dicséri.) A búcsúztató jelenet után Pál nagy monológja... „Nehéz...nagyon nehéz megszólalni. / Ma itt egy embertársunk meg fog halni...” – mint egy a főhős helyett is szólva - szinte a Hamlet, „Lenni vagy nem lenni” pillanatait idézi fel. Végül szóljunk a „magyar zombiságról”. Mint a közkezdelt horrorfilmekből tudjuk: a zombi egy köztes lény, élőhalott. Blondin, a vidéki zombi alakja nagyon is a mai valóságból származik, s vannak még néhány százezeren társai ebben az ellehetetlenült állapotban. Tasnádi éles társadalomkritikája (ha már élni nem lehet, haljunk meg dekoratívan) – bár a fájdalom, a szánalom gúnyba, iróniába, röhögésbe van csomagolva – kellemetlen tényeket emel fénybe. Indirekten a felelősség kérdését is felveti. Remélem, okoz néhány kellemetlen percet azoknak, akik tehetnek – tehetek volna – valamit azért, hogy másként legyen...